

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.146>

ЗВ'ЯЗОК ЯКОСТІ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ, ТАКТИКИ ЗАХИСТУ ТА РІШЕНЬ СУДУ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ СПРАВ ПРО ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ)

Дуфенюк О.М.,

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1 (з підготовки фахівців
для органів досудового розслідування Національної поліції України)
Львівського державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0001-6529-4036*

Нагорняк Ю.В.,

*аспірант кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1 (з підготовки фахівців
для органів досудового розслідування Національної поліції України)
ORCID: 0009-0008-4591-5358*

Дуфенюк О.М., Нагорняк Ю.В. Зв'язок якості слідчих (розшукових) дій, тактики захисту та рішень суду першої інстанції (на прикладі справ про порушення правил безпеки дорожнього руху).

Від якості проведення процесуальних дій залежить успіх реалізації завдань кримінального провадження, передбачених ст. 2 КПК України. Справедливість цього твердження яскраво ілюструють кримінальні провадження, розпочаті за фактами порушення правил безпеки дорожнього руху. У залі суду першої інстанції функціонує умовний «процесуальний трикутник», в якому (1) сторона обвинувачення, (2) сторона захисту і (3) суд працюють з одними і тими ж доказами та їх джерелами. У кожній такій справі слід очікувати, що сторона захисту в змагальному процесі застосує усі можливості, щоби презентувати недоліки та помилки у протоколах та їх додатках, у порядку проведення дій, у порядку залучення осіб чи роз'яснення процесуальних прав та обов'язків і т.д. Результатом цієї діяльності може стати визнання недопустимими докази, які зібрала сторона обвинувачення, та ухвалення виправдувального вироку навіть тоді, коли дійсно особа вчинила злочин, проте органу досудового розслідування не стало хисту якісно зібрати доказову інформацію. Метою цього дослідження є, по-перше, визначення основних аргументів тактики захисту, яка спрямована на деструкцію доказової бази через недостатню якість проведення слідчих (розшукових) дій; по-друге, опис оцінки таких аргументів судом. Емпіричну основу дослідження склали вирокі судів першої інстанції, розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень з правовою кваліфікацією за ст. 286 КК України. У ході дослідження було окреслено типові доводи сторони захисту щодо підстав визнання недопустимими доказів, отриманих з протоколів огляду місця події, слідчого експерименту та висновків експертів; продемонстровано оцінку цих доводів судами; звернуто увагу на існування «невизначеності» певних параметрів, що може стати перешкодою для ухвалення справедливих процесуальних рішень. У статті підкреслено необхідність посилення уваги до розробки криміналістичної методики розслідування порушення правил безпеки дорожнього руху, у тому числі криміналістичної характеристики, яка дає змогу уникнути помилок.

Ключові слова: кримінальне провадження, слідча (розшукова) дія, сторона захисту, сторона обвинувачення, процесуальне рішення, досудове розслідування, суд, порушення правил безпеки дорожнього руху.

Dufeniuk O.M., Nagorniak Y.V. The connection between the quality of investigative (search) actions, defense tactics and court decisions of the first instance (on the example of cases on road traffic safety violations).

The success of the criminal proceedings tasks specified in Art. 2 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine depends on the quality of procedural actions. The truth of this statement is clearly illustrated by criminal proceedings on road traffic safety violations. In the courtroom there is a conditional "procedural triangle", in which (1) the prosecution, (2) the defense and (3) the court work with the same evidence

and their sources. In each such case, it should be expected that the defense in the adversarial process will use all opportunities to present problems and errors in the protocols and their annexes, in the process of conducting actions, involving persons or explaining procedural rights and obligations, etc. As a result of this activity may be confirmation of the inadmissibility of the evidence. An acquittal may be possible, even when a person actually committed a crime, but the pre-trial investigation body was unable to qualitatively collect evidentiary information. The purpose of this study was, firstly, to determine the main defensive arguments that are aimed at the destruction of evidence due to the low quality of investigative (search) actions; secondly, to describe the assessment of such arguments by the court. The empirical basis of the study was the verdicts of the courts of first instance placed in the Unified State Register of Court Decisions with legal qualification under Art. 286 of the Criminal Code of Ukraine. During the study, typical defensive arguments regarding evidence from crime scene inspection protocols, investigative experiment and expert opinions were outlined; the assessment of these arguments by the courts was shown; attention was drawn to the existence of "uncertainty" of some parameters, which complicates procedural decisions. The article emphasizes the need to increase attention to the forensic methods for investigating road traffic safety violations, including forensic characteristics that help avoid mistakes.

Key words: criminal proceedings, investigative (search) action, defense, prosecution, procedural decision, pre-trial investigation, court, road traffic safety violations.

Постановка проблеми. У змагальному кримінальному провадженні працює умовний «процесуальний трикутник», в якому (1) сторона обвинувачення, (2) сторона захисту і (3) суд працюють з одними і тими ж доказами та їх джерелами. Добре, коли в усіх формується єдине розуміння фактичних даних та допустимості/недопустимості доказів. Проте доволі часто у кримінальних провадженнях щодо фактів порушення правил безпеки дорожнього руху результати можуть суттєво відрізнятись залежно від проекції «трьох кутів». Як кажуть польські колеги: «Punkt widzenia zależy od punktu siedzenia». У цій багатоманітності, безперечно, монополія остаточної крапки належить суду. Разом з тим, цікавим у теоретичному, і в практичному сенсі є узагальнення типових прикладів, аргументів, мотивів критики, пошуку «слабких місць» в доказовій базі, розбіжностей поглядів у трактуванні норм матеріального чи процесуального права. Для науки таке дослідження дає можливість верифікувати, «оживити» через практичні кейси теоретичні концепції, краще розуміти проблемні питання, які потребують врегулювання чи на рівні законодавчих норм, чи на рівні інституційної реалізації, чи на рівні криміналістичного забезпечення досудового розслідування. Для практиків запропоноване дослідження буде корисним, оскільки сприятиме визначенню ризиків, передбачуваних труднощів та хибних практик збирання, вивчення, оцінки та використання доказів у кримінальному провадженні, що в подальшому уможливають стороні захисту заперечувати їх допустимість та дають суду підстави ухвалювати виправдувальні вироки через недоведеність певних обставин.

Стан опрацювання проблематики. Проблематика розслідування порушення правил безпеки дорожнього руху є доволі широко презентованою у науковій правничій періодиці: В. Дячук, Д. Карпенко, М. Климчук, О. Ковальова, А. Кошкар'єв, І. Колеснік, П. Луцюк, Т. Шевченко та ін. вивчали різні аспекти досудового розслідування порушення правил безпеки дорожнього руху; О. Антіпова, М. Грига, С. Данілін, О. Корнев, І. Мороз, С. Лукашенко, О. Осетрова, М. Пархомчук, М. Скларов та ін. присвятили увагу особливостям проведення окремих слідчих (розшукових) дій при розслідуванні вказаного виду кримінальних правопорушень. Дотичною до предмета дослідження є стаття Г. Вальчишин [1], в якій авторка на основі вивчення слідчої практики узагальнила типові помилки у протоколах слідчих експериментів під час розслідування ДТП, однак це тільки невеликий фрагмент окресленої проблематики. Аналітичні дослідження саме судової практики дають змогу оцінювати функціонування окремих правових норм та інститутів, а також розглядати діяльність Феміди у більш широкому контексті з точки зору системотворчого потенціалу, важеля впливу у сфері реалізації верховенства права, імплементації міжнародних стандартів, утвердження моделі кримінального процесу «належної правової процедури» [2, с. 93]. Тож напрацювання вчених, без сумніву, є цінними, проте важливо змістити фокус уваги від вузьких спеціалізованих питань до більш широкого контексту. Для цього треба «заглянути» за рубіж досудового розслідування, себто до зали судового засідання, де в умовах змагального процесу напрацювання сторони обвинувачення піддаються критиці стороною захисту, а суд ухвалює мотивовані та обґрунтовані рішення.

Мета статті – на основі узагальнення судової практики судів першої інстанції визначити основні аргументи тактики захисту, спрямованої на деструкцію доказової бази через недостатню якість проведення слідчих (розшукових) дій, та оцінки таких аргументів судом у кримінальних провадженнях щодо порушення правил безпеки дорожнього руху.

Виклад основного матеріалу. Методологічною основою наукової розвідки стала вибірка вироків судів першої інстанції у кримінальних провадженнях з правовою кваліфікацією за різними частина-

ми ст. 286 КК України, які оприлюднені на платформі Єдиного державного реєстру судових рішень. Темпоральні межі вибірки – останні 5 років. До уваги бралися як виправдувальні, такі і обвинувальні вироки, але без врахування даних щодо їх перегляду судами апеляційної інстанції. Це питання може бути предметом окремого дослідження. На підставі зібраного емпіричного матеріалу можна говорити про певні тенденції та формулювати проміжні висновки.

На етапі досудового розслідування порушення правил безпеки дорожнього руху типовими є огляди, допити, слідчі експерименти та експертизи. Найбільш «уразливими» до критики, передусім, є огляди та слідчі експерименти. Висновки експертів як джерела доказів піддаються сумніву з точки зору критерію допустимості, як правило, на підставі доктрини «плодів отруйного дерева». Іншими словами якість проведення експертизи, зазвичай, не дискутується, але має значення джерело даних, які надані експерту для проведення дослідження. Разом з тим «знаходяться» й інші підстави для деструкції таких джерел доказів, про що докладніше йтиметься далі.

Тактика захисту у такій категорії кримінальних проваджень переважно полягає у поданні клопотань про визнання зібраних стороною обвинувачення доказів недопустимими. Типові доводи сторони захисту можна систематизувати за такими напрямками:

I. Протоколи оглядів як джерела доказів піддаються сумніву з точки зору критерію допустимості через такі аргументи:

- у протоколах та/або додатках до них відсутні підписи учасників слідчої (розшукової) дії, пояснення умовних цифрових позначень, відсутні персональні дані учасників (наприклад, дата народження понятих), наявні підписи осіб, які не вказані у вступній частині протоколів тощо [3];
- у протоколах є суперечності (наприклад, «згідно зі схемою ДТП, зазначено, що потерпілий вибігав від гаражного приміщення, в той же час всі безпосередні свідки події та потерпілий стверджували, що потерпілий вибігав з провулку» [4]; неправильність замірів гальмівного шляху [5]);
- у протоколах не вказані особи, які перебували на місці події [6];
- під час огляду залучені поняті, які є зацікавленими особами (наприклад, побратим загиблого [6]).

II. Протоколи слідчих експериментів як джерела доказів піддаються сумніву з точки зору критерію допустимості через такі аргументи:

- протокол складено не уповноваженим суб'єктом [7];
- слідчий експеримент проведено з особою, яка не була очевидцем ДТП, а тому її показання не можуть бути основою для формулювання висновку експерта [7]);
- під час слідчого експерименту було отримано показання від водія у процесуальному статусі свідка, який потім змінився на процесуальний статус підозрюваного, не було роз'яснено ст. 63 Конституції України, не було залучено захисника [3; 8] і т.ін.;
- під час слідчого експерименту не було дотримано умови місця, часу доби, пори року та параметри обстановки, яка б мала бути наближена до обстановки ДТП [3; 9] (наприклад, конфігурація фар автомобіля, який був залучений до слідчого експерименту не відповідає конфігурації фар автомобіля обвинуваченого, яким він керував під час ДТП; слідчий експеримент проводився при наявності дорожньої розмітки, проте під час ДТП її не було [6] і т.ін.);
- під час подальшого допиту учасників слідчого експерименту виявилися суперечності між записами у протоколі та фактичними діями на місці проведення слідчої (розшукової) дії (наприклад, у протоколі вказано, що вимірювання проводили поняті, хоча допитані як свідки поняті заперечили цей факт і вказали, що вимірювання проводив слідчий; поняті вказали, що вони були весь час за кермом своїх автомобілів і за вказівкою учасників слідчого експерименту переставляли свої автомобілі та не бачили, які заміри вносились до протоколу. Таким чином, поняті виконували функцію статистів, а не понятих, оскільки поняті засвідчують своїми підписами відповідність записів у протоколі слідчої дії виконаним діям, а статисти виконують певні дії) [3];
- у протоколі слідчого експерименту відсутні підписи статистів [3];
- на початку слідчого експерименту проігноровано заявлене усне клопотання захисника про відеофіксацію слідчим проведення слідчого експерименту [6];
- до проведення слідчого експерименту були залучені поняті, які зацікавлені у результатах (наприклад, керівник потерпілого [6]; дружина статиста, залученого у цій же слідчій (розшуковій) дії [5]).

Цікаво, що в багатьох кримінальних провадженнях дані слідчих експериментів були покладеними в основу висновків експертів. Такий підхід поділяє завідувач сектору лабораторії інженерно-транспортних досліджень В. Варлахов, констатуючи, що «мета і завдання слідчого експерименту визначаються з урахуванням підготовки та проведення майбутніх експертиз» [10, с. 284]. Проте існує інший погляд щодо алгоритму дій. Судовий експерт В. Дем'яненко вважає доцільним навпаки перед проведенням слідчого експерименту мати висновок комплексної автотехнічної та транспортно-трасологічної експертизи з метою визначення місця наїзду, можливої траєкторії руху транспортного засобу, можливого його розташування відносно меж проїзної частини на момент контакту, швидкості руху та інших про-

сторово-динамічних характеристик події з урахуванням усього об'єму слідової інформації, зафіксованої у протоколі огляду, схемі та фототаблиці до нього [11, с. 405].

III. Висновки експертів як джерела доказів піддаються сумніву з точки зору критерію допустимості через такі аргументи:

- висновок ґрунтується на нерелевантних даних (наприклад, даних, отриманих з протоколу слідчого експерименту з особою, яка нічого не бачила, або при неправильному відтворенні обставин (особа йшла, а не бігла, як про це повідомляли свідки) тощо) [4];

- висновок ґрунтується на даних з протоколів слідчих (розшукових) дій (огляду та/або слідчого експерименту), які визнано недопустимими [7; 8; 12];

- висновок викликає сумніви сторони захисту щодо встановленого лікарями діагнозу потерпілому [3], експертом досліджувались медичні документи, які слідчим під час досудового розслідування не досліджувались, документами чи речовими доказами не визнавались, експерту не скеровувались, стороні захисту в порядку ст. 290 КПК України не відкривались [13];

- особу, яка проводила експертизу не було попереджено про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків, а власноручний підпис експерта про те, що йому відомо про відповідальність не є попередження належних офіційних осіб [14];

- судові експерти оглядали автомобіль без дозволу слідчого судді [6];

- експертиза призначена не уповноваженим суб'єктом (за постановою слідчого, який відсутній у постанові про призначення групи слідчих); постанова про призначення експертизи відсутня у матеріалах кримінального провадження та реєстрі матеріалів кримінального провадження і стороні захисту постанова про призначення експертизи не відкривалась [15].

Суд першої інстанції доводи сторони захисту або «оцінює критично», «приходить до висновку про безпідставність», «не погоджується», «не бере до уваги» і спростовує іншими доказами або підтверджує недопустимість доказів. Наприклад:

- суд підтвердив недопустимість доказів, отриманих неуповноваженим суб'єктом, коли з'ясував, що слідчий експеримент із свідком було проведено прокурором, якого не було включено до слідчої групи чи групи прокурорів по даному кримінальному провадженню, що підтверджується дорученнями на проведення досудового розслідування та постановами про створення групи слідчих та прокурорів [7]);

- суд перевіряв достовірність наданих показань (наприклад: протоколу слідчого експерименту із свідком, який не був очевидцем наїзду на пішохода [7]);

- суд виявив недоліки проведення слідчого експерименту (наприклад, у протоколі слідчого експерименту неправильно викладено показання особи; не зазначено, який автомобіль був залучений для його проведення, хто виступав в ролі статиста, не зазначено чи відповідали погодні умови, зовнішня обстановка тій, під час якої відбулась ДТП; свідок не був присутнім при проведенні вказаної слідчої дії, а лише підписав останню його сторінку і чекав вдома за вказівкою поліцейських, які мали його покликати для участі в слідчій дії [7]);

- суд виявив недоліки у протоколі огляду місця події (наприклад, у кінці кожної сторінки в графі «підпис слідчого та учасників огляду» відсутній підпис слідчого, а в схемі до протоколу відсутній підпис водія [8] і т. ін.).

Випадки самостійного проведення певних квазіпроцесуальних дій захисником судом оцінюється критично. Так, в одному з виправдувальних вироків попри згоду з доводами сторони захисту щодо інших доказів судом було визнано недопустимим докази, отримані з висновку експерта, наданому захисником, в якому було встановлено технічну неможливість запобігти наїзду на малолітнього пішохода. Такий висновок було зроблено на підставі даних, наданих адвокатом при проведенні ним особисто слідчого експерименту, що не передбачено ст. 240 КПК України. Захисник не наділений правом самостійно проводити слідчий експеримент, а тому слідчий експеримент, проведений захисником, було визнано недопустимим доказом [7].

Щодо оцінки доводів недопустимості протоколів слідчих експериментів за участю водіїв у статусі свідка з подальшою трансформацією у статус підозрюваного суди першої інстанції демонструють діаметрально протилежні підходи. Одні погоджуються, що має значення, якщо «на час отримання показань від свідка уже існували дані, що його буде визнано підозрюваним чи обвинуваченим, але, всупереч наявності у такої особи права на мовчання та свободи від самовикриття, слідчий чи прокурор вчиняє дії, спрямовані на отримання показань від неї. Саме такі дії, а не власне факт отримання показань від свідка, який надалі був визнаний підозрюваним чи обвинуваченим, мають визнаватися істотним порушенням прав людини і основоположних свобод» [13]. Інші судді не погоджуються з такими аргументами, оскільки вже на момент внесення даних до ЄРДР подається формулювання, що особа вчинила діяння, тобто «у провину ставиться порушення правил дорожнього руху», роз'яснення ст. 63 Конституції України відбувається з порушеннями і т.д. [3; 8].

В окремих випадках формулювання мотивів суду викликає додаткові запитання. Наприклад, «...на підтвердження винуватості ОСОБА_8, прокурор послався також на протокол проведення слідчого експерименту від 23.07.2019 року, до якого додано план-схему та фото таблицю. Однак, будь-яких носіїв комп'ютерних даних, аудіо,-відеозаписів, які б пояснювали зміст протоколу, окрім фототаблиці, прокурором не надано» [8]. Чи є обов'язок такі матеріали додавати? Інколи зустрічаються загальні критичні зауваги суду до якості досудового розслідування: «...в процесі досудового розслідування не було встановлено місце та механізм ДТП (наїзду на пішохода), жодного очевидця, хоча на вулиці були неповнолітні діти, що підтвердили свідки» [7]); «...внаслідок вкрай непрофесійного, поверхневого, однобічного, необ'єктивного та упередженого досудового розслідування, що супроводжувалось грубими порушеннями вимог КПК України, перелік яких наведено вище в мотивувальній частині вироку, так і залишилися невстановленими всі обставини даної дорожньо-транспортної пригоди, що мають істотне та вирішальне значення для з'ясування його механізму» [3].

Якість проведення слідчих (розшукових) дій неможливо уявити без існування ефективної криміналістичної методики розслідування кримінального правопорушення. Викладеного достатньо, щоби привернути увагу до важливості розробки криміналістичної характеристики, яка синтезує знання про типові елементи, зокрема: спосіб, предмет, особу злочинця, особу потерпілого, час, місце, обстановку, сліди. Застосування цієї інформаційної моделі як вихідної матриці «підказує», на що слід звернути посилену увагу при проведенні огляду чи які умови слід відтворити під час слідчого експерименту для оптимального збирання доказів та прийняття процесуальних рішень. Іншими словами дані криміналістичної характеристики формують «парадигму дослідження криміналістичної сутності злочинної діяльності різних видів» [16, с. 8] і можуть «сприяти мінімізації упущень та помилок у досудовому розслідуванні» [17, с. 115]. Це підтверджує резюме А. Коваленка: якщо процесуальна теорія орієнтується на дослідження й оптимізацію кримінальних процесуальних засобів доказування (правове регулювання, процесуальна форма, права та обов'язки учасників процесуальних дій, властивості доказів та їх процесуальних джерел), то криміналістичне вчення розробляє «додатковий до процесуального криміналістичний інструментарій доказової діяльності, який розширює й деталізує достатньо лаконічні положення процесуального законодавства, допомагає практикам ефективно виконувати конкретні доказові завдання у кримінальному судочинстві» [18, с. 63].

Слід враховувати й об'єктивно існуючі обмеження, які не дають змоги завжди і стовідсотково відтворити ретроспективну подію. Експерти-практики констатують існування трьох класів невизначеності різних довідкових і розрахункових параметрів, які використовуються під час аналізу обставин ДТП: (1) невизначеність фізіологічних параметрів життєдіяльності водія транспортного засобу; (2) невизначеність параметрів переміщення в просторі транспортного засобу; (3) невизначеність параметрів зовнішнього середовища. Відтак, сутність рекомендацій, спрямованих на зниження негативного ефекту існування таких «невизначеностей» полягає «в підвищенні рівня професійної підготовки слідчих і забезпеченні їх інструментарієм, який необхідний для збору на місці події вихідних даних» [19, с. 13], адже процес розслідування великою мірою залежить від того, наскільки повно і кваліфіковано буде зафіксована криміналістично значуща інформація [20, с. 288].

Висновки. Контент-аналіз вироків судів першої інстанції у кримінальних провадженнях за фактами порушення правил безпеки дорожнього руху дає підстави говорити про типову практику планування та реалізації тактики захисту, яка полягає у пошуку недоліків та помилок в організації, проведенні та процесуальному оформленні ходу і результатів слідчих (розшукових) дій. Це стосується переважно оглядів, слідчих експериментів та судових експертиз.

Судді критично оцінюють доводи захисників, враховуючи зміст заявленого клопотання, контекст справи, показання учасників кримінального процесу, наявні документи, а також правові позиції вищих судових органів та практику Європейського суду з прав людини. Для ухвалення справедливого процесуального рішення вирішальним критерієм постає якість проведення слідчих (розшукових) дій та оформлення відповідних протоколів і додатків до них. Якщо доводи захисника є безпідставними, суд має аргументи для їх спростування, апелюючи до показань свідків, які були заучені до проведення слідчої (розшукової) дії, показань спеціалістів та експертів, безпосередньо досліджуючи та цитуючи документи. Якщо ж доводи захисника знаходять підтвердження, то в конкретній справі виконання завдань кримінального провадження, передбачених ст. 2 КПК України, унеможливує недостатня якість проведення процесуальних дій. Отже, знання про типові хибні практики мають стати для органів досудового розслідування методологічним орієнтиром формування таких алгоритмів дій, які б виключали ймовірність у майбутньому визнання доказів недопустимими.

Утім, вимагаючи високу якість досудового розслідування, варто також враховувати, що завжди залишатиметься доволі широкий простір для суддівського розсуду, коли один і той самий факт (скажімо, слідчий експеримент за участю свідка, статус якого з часом змінюється на статус підозрюваного) один суддя безапеляційно вважає істотним порушенням прав людини, а інший – приймає раціональні

пояснення сторони обвинувачення. Ця дискусія про конкретний факт насправді є «вічною» дискусією про праворозуміння, що робить примарними перспективи її вирішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вальчишин Г. Фіксація результатів слідчого експерименту під час розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 7. С. 179–183.
2. Дуфенюк О. Судові рішення у кримінальному провадженні: інформаційно-аналітичні інструменти дослідження. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. Вип. 85. Ч. 4. С. 86–94. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.4.12>.
3. Вирок Нетішинського міського суду Хмельницької області від 15.09.2021 р. Справа № 679/1046/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99664206>.
4. Вирок Кам'янського районного суду Черкаської області від 23.12.2022 р. Справа № 696/967/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108032835>.
5. Вирок Криворізького районного суду Дніпропетровської області від 04.04.2024 р. Справа № 213/1224/13-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118123995>.
6. Вирок Козівського районного суду Тернопільської області від 27.09.2023 р. Справа № 951/584/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113740072>.
7. Вирок Любашівського районного суду Одеської області від 04.08.2022 р. Справа № 491/927/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105572556>.
8. Вирок Іванківського районного суду Київської області від 09.08.2022 р. Справа № 366/2440/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105627598>.
9. Вирок Охтирського міськрайонного суду Сумської області від 15.05.2020 р. Справа № 583/4/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89242907>.
10. Варлахов В. О. Процесуальний статус спеціаліста у кримінальному процесі під час розслідування дорожньо-транспортних пригод. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2020. Вип. 21. С. 281–290.
11. Дем'яненко В. В. Комплекс вихідних даних, необхідних для проведення слідчих експериментів та судових автотехнічних експертиз для різних умов ДТП (при наїзді). *Криміналістика і судова експертиза*. 2015. Вип. 60. С. 402–411.
12. Вирок Хмельницького міськрайонного суду Вінницької області від 17.06.2020 р. Справа № 149/1698/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89876276>.
13. Вирок Залізничного районного суду м. Львова від 30.01.2020 р. Справа № 462/3125/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87259918>.
14. Вирок Вишницького районного суду Чернівецької області від 26.07.2023 р. Справа № 713/707/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112424009>.
15. Вирок Фастівського міськрайонного суду Київської області від 30.05.2024 р. Справа № 381/1296/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119396413>.
16. Калужна О. М. Криміналістична характеристика фальшивомонетництва. автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Академія адвокатури України. Київ, 2007. 21 с.
17. Нагорняк Ю.В. Значення криміналістичної характеристики порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами. Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 10 травня 2024 року). Хмельницький: ХУУП ім. Л. Юзькова, 2024. С. 114–116.
18. Коваленко А. Криміналістичне вчення про збирання, дослідження та використання доказів у кримінальному провадженні: монографія. Київ: Алерта, 2024. 558 с.
19. Грігор Г. М. Проблемні питання інженерно-транспортної експертизи по дослідженню обставин та механізму дорожньо-транспортних пригод. *Криміналістика і судова експертиза*. 2018. Вип. 63(2). С. 8–15.
20. Мороз І. Тактика дій працівників поліції під час оформлення додатків до протоколу огляду місця дорожньо-транспортної пригоди. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 286–289.